

Upplysningar och utredningar om vårdnad, boende och umgänge när en part har skyddade personuppgifter

Juli 2017

Information från MFoF till socialnämnderna om vissa frågor om handläggningen av upplysningar och utredningar om vårdnad, boende och umgänge när barnet och/eller en förälder har skyddade personuppgifter. Innehållet är framtaget i samråd med Domstolsverket.

Sammanfattning

- Skyddade personuppgifter är ett samlingsnamn för åtgärderna *sekretessmarkering*, *kvarskrivning* samt *fingerade personuppgifter*.
- Talan om vårdnad, boende eller umgänge kan väckas i annan domstol än den behöriga.
- Stockholms tingsrätt är behörig domstol när barn har skyddade personuppgifter.
- Domstolen har stor frihet att välja vilken socialnämnd som ska verkställa en utredning eller lämna upplysningar.
- Eftersom det inte går att hemlighålla en biträdande socialnämnd är det ofta nödvändigt att en socialnämnd genomför utredningen på egen hand.
- Eftersom det inte går att hemlighålla referenspersoners namn och yrke kan det ibland vara nödvändigt att avstå ifrån att inhämta uppgifter.

Skyddade personuppgifter är ett samlingsnamn

Uppgifter i folkbokföringen är normalt offentliga, men går att skydda. Skyddade personuppgifter är ett samlingsnamn för de tre åtgärder som kan komma i fråga när en person riskerar att bli utsatt för våld, förföljelse eller andra allvarliga trakasserier.

Sekretessmarkering är den minst ingripande åtgärden. Markeringen indikerar att det ska göras en noggrann prövning innan en sekretessmarkerad uppgift om personen lämnas ut. För att få en sekretessmarkering måste det finnas ett konkret och allvarligt hot mot personen.

Kvarskrivning innebär att Skatteverket i samband med en flytt medger att personen får vara folkbokförd som ”på kommunen skriven” i den gamla folkbokföringsorten (16 § första stycket folkbokföringslagen). Den gamla adressen tas bort och den verkliga bostadsorten framgår inte av folkbokföringen. En grundläggande förutsättning för kvarskrivning är att personen av särskilda skäl kan antas bli utsatt för brott, förföljelser eller andra allvarliga trakasserier.

Fingerade personuppgifter är den starkaste skyddsåtgärden och innebär att personen får medgiva av Polismyndigheten att använda andra personuppgifter (namn och personnummer) om

sig själv. Personen måste också flytta till en ny, hemlig ort. Identiteten registreras så att det inte framgår att det är fingerade personuppgifter. Kopplingen mellan den nya och den gamla identiteten finns endast hos Polismyndigheten. Medgivande att använda fingerade personuppgifter ges till personer som riskerar att bli utsatta för allvarlig brottslighet som riktar sig mot hens liv, hälsa eller frihet. Fara för bortförande av barn har ansetts vara en sådan risk (NJA 1994 s. 497 II).

Mer om grunderna för skydd och vem som beslutar om det finns på Skatteverkets webbplats.

Talan kan väckas i en annan domstol än den behöriga

I vanliga fall är det domstolen på den ort där barnet har sin hemvist som är behörig att ta upp frågor om vårdnad, boende och umgänge. När någon av föräldrarna och/eller barnet har skyddade personuppgifter kan den som vill väcka talan göra det i en annan domstol, antingen för att inte avslöja sin egen och barnets hemvist eller för att det på grund av skyddade personuppgifter inte är möjligt för den som väcker talan att veta vilken som är barnets hemkommun. Detta följer av bestämmelser i rättegångsbalken, RB. Tingsrätten får inte avvisa en talan om vårdnad, boende eller umgänge på grund av att det saknas kontaktuppgifter till den ena parten. Domstolen har en utredningsskyldighet och måste då försöka få fram adressuppgifter på annat sätt (SOU 2017:6 s. 400).

Domstolen prövar inte självant sin behörighet. En prövning görs om motparten invänder mot domstolens behörighet (10 kap. 18 § RB). Om inga invändningar framkommer kan domstolen handlägga tvisten trots att den formellt sett inte är behörig (Socialstyrelsens handbok Våld s. 156 f.). Högsta domstolen har slagit fast att om någon av parterna invänder mot domstolens behörighet i ett mål om vårdnad, boende och umgänge där barnet har skyddade personuppgifter är det att likna vid att en behörig domstol saknas. I dessa fall är Stockholms tingsrätt behörig (NJA 2015 s. 218).

Domstolen väljer vilken socialnämnd som ska verkställa utredningen

I alla mål om vårdnad, boende eller umgänge har domstolen ett ansvar för att frågorna i målet blir tillräcklig utredda. Innan de avgör ett mål ska socialnämnden ges tillfälle att lämna upplysningar (6 kap. 19 § andra stycket FB). Om det behövs ytterligare utredning får rätten uppdra åt socialnämnden eller ett annat organ att utse någon att verkställa en vårdnads-, boende- eller umgängesutredning (6 kap. 19 § tredje stycket FB). Innan domstolen fattar ett interimistiskt beslut kan den även hämta in upplysningar från socialnämnden i fråga (6 kap. 20 § andra stycket FB).

Det framgår inte av lagtexten vilken socialnämnd domstolen ska ge i uppdrag att utse någon att verkställa en utredning. I förarbetena står att utgångspunkten är att rätten bör vända sig till socialnämnden i den kommun där barnet är folkbokfört. Men om barnet eller en förälder har skyddade personuppgifter är det inte lämpligt att handlägga ärendet i den kommunen eftersom det röjer var den med skyddade personuppgifter bor. Förarbetena ger sammantaget intrycket av att rätten i dessa fall har relativt stor frihet att välja en annan socialnämnd.

Rätten kan välja att vända sig till socialnämnden i den kommun där den förälder som inte har skyddade personuppgifter bor. En annan möjlighet är att socialnämnden i en kommun där barnet är kvarskrivet får uppdraget. Ytterligare en möjlighet är att socialnämnden i en kommun där familjen har bott och som har kännedom om dem får verkställa utredningen (Socialstyrelsens

handbok Vårdnad, boende och umgänge s. 207). Domstolen kan samråda med socialnämnden om vilken nämnd som är lämplig utifrån omständigheterna i fallet.

Ofta nödvändigt att en socialnämnd utreder på egen hand

Parterna i en utredning om vårdnad, boende och umgänge har alltid rätt att få veta vilken socialnämnd som handlägger utredningen. Justitiekanslern (JK) har uttalat att det inte är förenligt med grundläggande rättssäkerhetskrav att en så avgörande utredning utförs så att säga anonymt i förhållande till någon av parterna. Enligt JK framstår det dessutom som minst sagt komplicerat i praktiken; en förälder bör ha möjlighet att exempelvis vända sig till handläggaren med frågor om utredningen och brukar dessutom regelmässigt kontaktas under utredningen. (JK:s beslut 2003-03-31 med dnr 2967-01-21). Detsamma gäller för uppgiften om vilken socialnämnd som lämnat upplysningar i frågan (se SOU 2017:6 s. 404 och SOU 2005:43 s. 284). Det är inte heller möjligt att hemlighålla en biträdande socialnämnd som har utrett den förälder som har skyddade personuppgifter.

Av säkerhetsskäl kan det vara nödvändigt att den socialnämnd som är huvudman för utredningen genomför utredningen på egen hand. Utredaren kan då behöva resa till den ort där den aktuella föräldern och barnet befinner sig för att samla in de uppgifter som behövs. Det kan i vissa fall även vara möjligt att utredaren ordnar möten på en ort som underlättar för den enskilde. Ytterligare en lösning kan vara att använda sig av videosamtal.

Viktigt att värdera vikten av att inhämta uppgifter till utredningen

Det är inte möjligt att hemlighålla referenspersoners namn och yrke (SOU 2017:6 s. 404 och SOU 2005:43 s. 286). Om en referenspersons namn, arbetsplats eller tjänstgöringsort redovisas i utredningen riskerar det att avslöja barnets vistelseort. Ibland kan en utredare därför behöva avstå ifrån att hämta in information från referenspersoner. Innan uppgifter hämtas in måste hen ta ställning till om det är nödvändigt. Det är däremot inte nödvändigt att utredaren lämnar ut arbetsplats och tjänstgöringsort. Dessa uppgifter har inte någon betydelse för parternas möjligheter att exempelvis ifrågasätta eller försvara sig mot de uppgifter som personen har lämnat (SOU 2005:43 s. 286).

Mer information

- Lokala rutiner för hur skyddade personuppgifter hanteras (krav i 3 kap. 5 § SOSFS 2014:4).
- Skatteverkets vägledning för hantering av sekretessmarkerade personuppgifter.
- Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2014:4) om våld i nära relationer.
- Våld – Handbok om socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens arbete med våld i nära relationer. Socialstyrelsen; 2016.
- Vårdnad, boende och umgänge – Handbok – stöd för rättstillämpning och handläggning inom socialtjänstens familjerätt. Socialstyrelsen; 2012.

Frågor

Frågor om handläggningen av upplysningar och utredningar om vårdnad, boende och umgänge när barnet eller en förälder har skyddade personuppgifter besvaras på telefontid för frågor om familjerätt, se www.mfof.se. Växeln har telefonnummer 08-545 556 80.